

УДК 330.1

О.О. Зеленько, О.В. Мельникова

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті проведений аналіз існуючої методики оцінки ділових очікувань підприємств НБУ, виявлені її недоліки, розроблені пропозиції щодо її удосконалення.

Ключові слова: ділові очікування підприємств, індекс ділових очікувань, показники ділової активності.

В статье приведен анализ существующей методики оценки деловых ожиданий предприятий Национального Банка Украины, определены ее недостатки, разработаны предложения по ее усовершенствованию.

Ключевые слова: деловые ожидания предприятий, индекс деловых ожиданий, показатели деловой активности.

The article is performed analysis of actual assessment methods the companies business expectations of National Bank of Ukraine, identified its shortcomings, and elaborated an offer relative to its improvements.

Key words: companies business expectations, index of business expectations, indexes of economic activity.

Постановка проблеми. Інвестиційний клімат в Україні протягом років незалежності характеризується як непривабливий, що не дозволяє реалізувати високий потенціал національної економіки. Наприкінці 2012 р. Європейська бізнес асоціація погіршила індекс інвестиційної привабливості України за підсумками четвертого кварталу до 2,12 бала з п'яти можливих, що є найнижчим показником за останні 4 роки [2]. Одним із чинників непривабливості є непрозорість економіки яка розуміється як інформаційна закритість органів державної влади при реалізації заходів державної економічної політики, також, і як неможливість оперативно отримати інформацію про стан і перспективи динаміки економічних процесів в національній економіці. З урахуванням необхідності в докорінній модернізації економіки, яка неможлива без залучення інвестицій, перед Україною стоїть проблема покращення інвестиційного клімату з метою залучення національних

і іноземних інвестицій. Україна на шляху покращення інвестиційного клімату та підвищення прозорості економіки зробила певні кроки, однак в повній мірі зазначена проблема органами державної влади та управління ще не вирішена.

Аналіз актуальних досліджень. Розробці теоретичних та практичних аспектів визначення ділової активності та її оцінки присвячені роботи таких вітчизняних і іноземних фахівців як Д.А. Аакера, О.А. Гринькевича, В.В. Ковальова, М.Р.Сафіуліна, Г.А.Штофера, Н. А. Нікіфорова, Р.С. Сайфуліна, Е. В. Негашева, Ю. П. Аніскіна та ін.

Мета статті. Полягає в аналізі існуючої методики оцінки ділових очікувань підприємств Національного Банку України (НБУ), виявленні її недоліків та розробці пропозицій щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. З метою підвищення прозорості функціонування економіки України, отримання повної та оперативної макроекономічної інформації, яка необхідна для здійснення моніторингу, прогнозування та регулювання економіки органами державної влади та управління були здійсненні певні кроки: зокрема в рамках виконання «Програми розвитку системи національних рахунків на період до 2010 року», яка затверджена урядом України з 2006 року Національним Банком України розпочато проведення опитувань щодо ділових очікувань підприємств. В процесі розробки методики щодо проведення опитувань, НБУ спирався на досвід країн Євросони, Канади, Росії та ін. Основними цілями, які НБУ поставив для проведення таких опитувань є:

- інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва НБУ при реалізації покладених на нього завдань і виконанні функцій;
- забезпечення суспільства якісними аналітичними та прогнозними даними щодо економічної кон`юнктури та фінансово-економічного розвитку регіонів України;
- зміцнення зв`язків центрального банку з суспільством та забезпечення його відкритості [4].

Однією з узагальнюючих складових звіту є комплексний випереджаючий індикатор - «Індекс ділових очікувань» (ІДО). Розрахунок ІДО був запроваджений НБУ з 2010 року, як складова такого опитування. За існуючою методикою ІДО розраховується як середнє балансів відповідей щодо перспектив у наступні 12 місяців за наступними показниками: фінансово-економічного стану підприємства, обсягів реалізації продукції (послуг), інвестиційних видатків, кількості зайнятих працівників. За кожною з цих складових ІДО визначається дифузійний індекс, з яких будується зважена сума [1].

ІДО запроваджено НБУ як композитний випереджаючий індикатор розвитку української економіки в наступні 12 місяців. Припущення стосовно характеристики, як випереджаючого індикатора, запропоновано розробниками, оскільки місячні дані за багатьма економічними показниками Держкомстат наразі не розраховує, а квартальні дані економічних показників оприлюднюються на 90 день після закінчення кварталу. На відміну від статистичних даних результати опитування публікуються на 15 день після закінчення звітного кварталу, тому, на думку спеціалістів НБУ, результати опитування ділових очікувань підприємств можуть бути використані як випереджаючі індикатори національної економіки, принаймні, на один квартал вперед. Визначені таким чином індикатори можуть бути використані, для оцінки поворотних точок економічного циклу [1].

Аналіз методики НБУ, проведений авторами статті, виявив, що кількість респондентів, яка підпадає під опитування, змінюється від 1206 до 1250 за період 2010 – 2012 рр.[1]. Іноземний досвід свідчить, що кількість респондентів при проведенні опитувань для визначення стану ділової активності економіки і розрахунку індексів ділової активності є значно більшою, що суттєво впливає на надійність отриманих даних. Так, у США при визначенні індексу ділової активності ISM (PMI) опитування охоплює 34 000 респондентів, в Японії при визначенні індексу ділової активності TANKAN в опитуванні приймають участь 8 000- 10 000 респондентів [3, 5].

Автори пропонують підвищити надійність опитування ділових очікувань підприємств України шляхом збільшення розміру вибірки. Обґрунтування розміру вибірки базується на використанні методу миттєвих спостережень, за допомогою якого можна заздалегідь визначати відсоток помилки в отриманому результаті виходячи з розміру вибірки. Так, за умови вибору рівня помилки у кінцевих результатах, який дорівнює 5%, величина вибірки повинна становити 10 800 респондентів, а при рівні помилки у 3% вибірка при проведенні опитування становитиме 30 000 респондентів.

Проведена перевірка надійності прогнозів комплексного випереджаючого індикатора ІДО НБУ дала наступні результати:

- загальна динаміка «Індексу ділових очікувань» та його окремих складових відповідає поточному стану відповідних фактичних показників;

- значення «Індексу ділових очікувань» та його складових не відповідає періоду прогнозу, що є найбільш характерним джерелом помилок при прогнозуванні;

- респонденти у своїй більшості надають прогноз на поточний час, вони не можуть спрогнозувати свою діяльність на достатньо великий проміжок часу – 1 рік;

- перевірка гіпотези відповідності значень «Індексу ділових очікувань» та його складових фактичним даним показала, що за окремими показниками та в цілому існує достатня ступінь відповідності, але результати прогнозу не є достатньо надійними.

На основі аналізу макроекономічних показників розвинених країн з метою підвищення надійності ІДО авторами обґрунтовані наступні пропозиції з метою зміни складових індексу:

- обсяг виробництва є показником, який більш точно характеризує стан ділової активності порівняно з показником «обсяги реалізації», що використовується в методиці НБУ, у зв'язку з чим, більш доцільним є використання показника «обсяги виробництва». Обсяги реалізації продукції не завжди можуть точно відображати стан ділової активності в економіці

(наприклад, зупинка виробництва і реалізація продукції зі складу з відповідним зменшенням показників ділової активності). Аналіз макроекономічних показників розвинених країн свідчить, що показники виробництва є найчисельнішими серед показників, які характеризують стан реального сектору економіки;

- залучення до складу показників, що характеризують стан ділових очікувань, даних про «обсяг нових замовлень», що дасть можливість мати чітке уявлення про перспективи розвитку ділової активності. В той же час, показник «фінансово-економічний стан» доцільно вилучити зі складу індексу ділових очікувань, оскільки він допускає широке розуміння змісту показника (рентабельність, наявність або відсутність боргів, нових замовлень, ефективність діяльності, співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості та ін.) і не використовується як складова аналогічних індексів ділових очікувань в розвинених країнах. Показник «Нові замовлення», також, входить до складу поширеного в розвинених країнах композитного індексу ділової активності ISM (PMI) і має серед його складових найбільшу питому вагу;

- доцільно зменшити строк прогнозу комплексного показника «Індекс ділових очікувань» з 12 місяців до 3 через те, що респонденти опитування НБУ неспроможні спрогнозувати свою діяльність на рік. В існуючому вигляді значення індексу не відповідає періоду прогнозу;

- бажано посилити відповідальність респондентів за якість відповідей з метою уникнення надання інформації, яка не відповідає дійсності;

- запропоноване проведення періодичного моніторингу якості опитування дасть можливість перевірити достовірність отриманої інформації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз існуючої методики оцінки ділової активності показав необхідність подальшого

удосконалення методичного підходу НБУ з метою підвищення її надійності та можливості співставлення з відповідною оцінкою ділової активності в розвинених країнах. В перспективі це дозволить підвищити прозорість функціонування національної економіки, що вплине на інвестиційну привабливість економіки. Також, більш точна оцінка перспектив розвитку ділової активності дозволить органам державної влади підвищити дієвість економічної політики.

Література

1. Ділові очікування підприємств України. Офіційний сайт Національного Банку України. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58374
2. Європейська Бізнес Асоціація погіршила Індекс інвестпривабливості України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/151145-evropeyska-biznes-asotsiatsiya-pogirshila-indeks-investprivablivosti-ukrajini.html>
3. Индексы деловой активности. Индексы PMI и Tankan. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ereport.ru/articles/indexes/pmi.htm>
4. Методичні засади проведення опитувань щодо ділових очікувань підприємств національним банком України / веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document>
5. BOJ Tankan Survey. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://enc.fxeuroclub.ru/303/>